

Klavdija Ivančič, Elvira Čengija, Lucija Papež, Anja Petrovčič, Marica Domitrovič, OŠ Belokranjskega odreda Semič

Z MAJHNIMI KORAKI DO ZASTAVLJENIH CILJEV – KAKO DO BOLJŠEGA RAZUMEVANJA BESEDIL?

POVZETEK

Projekt Linpilcare nam je bil predstavljen kot raziskovanje lastne prakse, kar nas je na začetku navdajalo s precejšnjimi dvomi, saj smo kot večina učiteljev verjele, da delamo dobro in učencem ponujamo kar se da največ. Pri oblikovanju raziskovalnega vprašanja in pisanju operativnega načrta pa smo se še bolj zavedale, kako kompleksen izziv je poučevanje in da k realizaciji danih ciljev vodi več poti in dejavnikov. Pomembno je, da je pot načrtovana z jasnimi koraki in želenimi pričakovanji vseh udeležencev učnega procesa ter dogovorjenimi roki za izvedbo. Pri zastavljanju raziskovalnega vprašanja nas je vodilo načelo, da je le-to zelo pomembno, izvedljivo, povezano z učiteljevim vsakdanjim delom, jasno, postavljeno kot odprto vprašanje in omogoča učiteljevo samorefleksijo. Tako smo z raziskovalnim vprašanjem zajele celotno razvojno stopnjo učenca na vseh predmetnih področjih.

Ključne besede: Linpilcare, raziskovalno vprašanje, formativno spremljanje, bralne učne strategije, projektna naloga

ABSTRACT

The Linpilcare project was introduced to us as a way of exploring our own practice, which made us very doubtful at the beginning, because, like most teachers, we believed that we are doing our job well, offering our students the best possible learning experience. In developing the research question and writing the operating plan, we realised even more that teaching is a growing process and that there are several factors influencing the achievement of the set goals. It is important to plan the path by clearly defining the steps and including the desired expectations of all participants in the learning process as well as the agreed implementation deadlines. We developed the research question based on the premise that it is very important, can be realised, is relevant for the teacher's everyday work, is clearly formulated as an open question and allows the teacher to self-reflect. This enabled us to apply the research question to the student's entire development stage across all relevant areas.

Keywords: Linpilcare, research question, formative monitoring, reading learning strategies, project task

RAZISKOVALNO VPRAŠANJE ZA RAZISKOVANJE LASTNE PRAKSE

Junija 2015 nas je ravnateljica šole seznanila z mednarodnim projektom Linpilcare. Oblikovali smo šolski projektni tim, v katerem smo sodelovale učiteljice prvega, drugega in tretjega triletja. Timu se je pridružila tudi ravnateljica šole. Na uvodnem srečanju nam je Zavod RS za šolstvo dodelil skrbnika, dr. Antona Poljšaka iz OE Novo mesto.

Pri zastavljanju svojega izziva smo želele izhajati iz realnega problema. Članice razvojnega tima smo izpostavile primanjkljaj učencev na področju bralne pismenosti. Pri neposrednem delu opažamo, da naši učenci besedila večkrat ne razumejo. Ne znajo pristopati k razčlenjevanju besedila

z ustrezno bralno strategijo, ki bi omogočila boljše razumevanje. To potrjujejo tudi rezultati na NPZ, ki so pod državnim povprečjem. Pri analizi NPZ ugotavljamo, da je težava predvsem v tem, da besedila ne razumejo. Na podlagi te ugotovitve smo se članice tima odločile, da raziskovalno vprašanje namenimo temu področju. Iskale smo vprašanje, ki se nanaša na naravo dela v vseh oddelkih po celotni vertikali. Zato smo zastavile naslednje raziskovalno vprašanje: *S katerimi dejavnostmi lahko dosežemo boljše razumevanje besedila?*

Na pedagoški konferenci smo novembra 2015 koncept projekta predstavili strokovnim sodelavcem in jih seznanili z raziskovalnim vprašanjem, v okviru katerega bomo poskušali doseči zastavljene cilje. Zaradi narave dela in

razvojne stopnje učencev smo se razdelili po triletnih, znotraj tretjega vzgojno-izobraževalnega obdobja so se učitelji razdelili še v dve skupini: učitelji, ki poučujejo družboslovne predmete, in učitelji, ki poučujejo naravoslovne predmete. V okviru delavnice smo učitelji določili dejavnosti in cilje, s pomočjo katerih bi dosegli želeno stanje.

V nadaljevanju bomo predstavili nekaj konkretnih primerov, ki smo jih članice tima preizkusile v času trajanja projekta.

KAJ NAS JE VODILO IN KAKO SMO SE LOTILI DELA

Verbalna komunikacija v zgodnjem otroštvu je zelo pomembna. Velik vpliv na razvoj jezikovnih veščin ima predvsem družina, v kateri otrok odrasča. Ob vstopu v šolo nekateri učenci prepoznavajo črke, nekateri pa že berejo in pišejo celotne povedi ter prebrano tudi razumejo. Za uspešno opismenjevanje je treba upoštevati individualne razlike med učenci. Sprotno preverjanje razumevanja poslušane besedila in iskanje neznanih besed me je privedlo do spoznanja, kako pomembna je zmožnost poslušanja za čim uspešnejše zgodnje opismenjevanje. Predstavlja temelj, s katerim lahko pričnemo in zmanjšujemo začetne razlike, čeprav se nam zdi kar nekako samoumevna in ji ne namenimo posebne pozornosti.

Prvi razred: krepitev pozornosti in razumevanje poslušanega besedila

V prvem razredu smo si zato kot prioriteto zadali *razumevanje poslušanega besedila*. Učence smo sistematično navajali na zaznavanje neznanih besed v besedilu. Poudarek smo dali samostojnemu iskanju ter razlagi neznanih besed. Pri razvijanju spretnosti poslušanja se je izkazalo, da se srečujemo s čedalje večjim številom otrok z motnjami pozornosti in koncentracije. Z učenci smo zato izvajali različne vaje, ki tovrstne težave omilijo in so namenjene usmerjanju pozornosti ter povečanju koncentracije. Redno izvajanje vaj in sistematično usmerjanje pri poslušanju besedila je pripomoglo, da so bili učenci pri poslušanju bolj umirjeni in zbrani ter občutljivi na neznane besede, ki so se pojavljale v posameznih besedilih. Ugotovili smo tudi, da je pri tej starostni stopnji otrok za lažje usmerjanje pri poslušanju priporočljivo, da vsebino besedila podkrepimo s slikovno ponazoritvijo. Učitelj se mora na branje besedila ustrezno pripraviti, upoštevati hitrost in glasnost govora ter se zavedati pomena telesne govorice, saj upoštevanje vseh teh komponent učenca še dodatno motivira za zbrano poslušanje.

Drugi razred: napredek pri tekočem branju za vsakoga

Temeljni standard znanja v drugem razredu je, da učenec samostojno glasno prebere krajše umetnostno ali neumetnostno besedilo in ga obnovi. Prav tako razume krajše poslušano/gledano/prebrano poljudnoznanstveno besedilo in novico o aktualnem/zanimivem dogodku ter tvori krajša govorjena in pisna besedila. Po posvetu z učiteljico prvega razreda in preostalimi članicami tima sem zaznala področje, ki bi ga z ustreznimi metodami lahko izboljšala in nadgradila. Glede na dosedanje stanje in doseženi napredek posameznega učenca pri doseganju zastavljenih ciljev sem si kot prioritetni cilj zastavila *optimalni napredek tekočega branja posameznega učenca*. Višji cilj, ki naj bi ga posamezni učenec dosegel ob koncu šolskega leta, je bilo razumevanje prebranega besedila. Učenci so prišli v drugi razred z različnim predznanjem, zato smo morali svoj način dela in metode prilagajati posamezniku (diferenciacija in individualizacija). S kratkimi vajami za pozornost in koncentracijo, ki so jih že usvojili v prvem razredu, smo nadaljevali.

1. korak: priprava besedila (brali so ga v dveh časovnih obdobjih)
2. korak: branje besedila in merjenje števila besed v minuti
3. korak: samoevalvacija na začetku (s samorefleksijskimi lističi – semafor)
4. korak: kratki testi za branje in razumevanje skozi celo šolsko leto (podkrepljeni z nalogami, glede na zmožnosti učencev), sprotna samorefleksija
5. korak: branje besedila in merjenje števila besed v minuti
6. korak: refleksija z učenci

Po skupni refleksiji z učenci smo prišli do nekaterih ugotovitev. Večini učencev je bil tak način dela zanimiv. Radi so reševali kratke naloge, povezane z besedili. Nekaj jih je menilo, da so bile naloge lahke in besedila prekratka. Nekateri pa so imeli težave že pri samem branju in seveda posledično tudi pri razumevanju. Motivacija jim je bil tudi »tekma s časom«, saj so želeli prebrati čim več besed v minuti. Število prebranih besed se je zelo razlikovalo (od 14 do 60 besed/minuto). Ugotovili smo, da sama hitrost branja ni nujno vedno povezana z razumevanjem prebranega. Izkazalo se je, da so učenci, ki so počasneje brali, bolje razumeli prebrano. Tisti, ki so brali hitro, so delali napake med samim branjem in njihovo razumevanje ni bilo vedno najboljše. Ugotovitve in ukvarjanje s tem problemom mi je dalo iztočnice za nadaljnje delo. Spoznali smo, da določene metode, za katere smo menili, da so ustrezne, niso primerne

za vsakega učenca. Zato bomo v prihodnje namenili več poudarka iskanju različnih možnosti, s katerimi bi uspešno dosegli zastavljene cilje.

5. razred: pravilno odgovarjanje na vprašanja o razumevanju besedila

Eden izmed prioritarnih ciljev v 5. razredu je bil, da učenec *pravilno odgovarja na vprašanja o razumevanju besedila*. Konec septembra so bili učenci seznanjeni z navodili za potek dejavnosti (branje, obravnava besedila, odgovarjanje na vprašanja, postavljanje vprašanj). Dejavnost je potekala vsak teden pri obravnavi umetnostnega besedila pri urah slovenščine. Pripravili smo priporočljivo besedilo, ki so ga učenci pred obravnavo brali doma. Besedilo smo nato brali ter obravnavali še v šoli. Po branju so sledile različne dejavnosti za boljše razumevanje besedila (iskanje neznanih besed, izražanje svojega mnenja o prebranem, ustno in pisno obnavljanje besedila, poustvarjanje). Po obravnavi so učenci pisno odgovarjali na vprašanja o besedilu. Njihove odgovore sva ovrednotili. V mapo učenca so si nato sami beležili svoje dosežke.

Pri izpolnjevanju preglednice je učenec uporabil simbole barv semaforja. Rdeča barva pomeni, da naloge ni opravil v skladu s pričakovanji. Z rumeno barvo je pobarval tiste dele, kjer so bile zaznane pomanjkljivosti, z zeleno pa dele, kjer je bila naloga opravljena po pričakovanjih.

Predmetna stopnja: učenci sami zastavljajo taksonomsko zasnovana vprašanja

Konec oktobra pa smo želeli dejavnost razširiti tako, da bi učenci sami postavljali vprašanja za razumevanje. Zato smo pripravili učno uro, pri kateri so učenci spoznali taksonomske stopnje po Bloomu in se naučili, kako se postavljajo vprašanja po teh stopnjah. Dejavnost ni bila vezana le na pouk slovenščine, ampak tudi druge predmete npr.: naravoslovje in tehnika in družba. Pri tem smo si pomagali s hiško taksonomskih stopanj, pri kateri so spodaj vprašanja nižjih taksonomskih ravni, zgoraj pa vprašanja višjih taksonomskih ravni. Ko so v večini usvojili postavljanje

vprašanj na različnih taksonomskih stopnjah, smo vsak teden določili učenca, ki je doma samostojno pripravil vprašanja za razumevanje prebranega besedila, na katera so učenci odgovarjali po obravnavi besedila.

S to dejavnostjo smo začeli v drugi polovici januarja. Odgovore smo vrednotili učitelji, svoje dosežke pa so si učenci beležili v svoje mape. S to dejavnostjo smo dosegli zastavljeni cilj, da na vprašanja višjih taksonomskih ravni pravilno odgovarja 50 % učencev. 75 % učencev pa postavlja vprašanja različnih taksonomskih ravni o prebranem besedilu. Poleg tega pa smo ugotovili, da so učenci pri obravnavi besedila bolj sodelovali, saj so besedilo brali že doma. Naloge za poustvarjanje so bile bolj ustvarjalne in domiselne. Učenci so po pregledu svojih map o dosežkih ugotovili, da so na začetku leta delali več slovničnih napak, pri odgovarjanju pa niso bili tako natančni kot v drugi polovici šolskega leta.

5. razred: po navodilih izpeljati zahtevno dejavnost in se samoovrednotiti

V operativni načrt smo si zadali tudi cilj, da zna učenec po danem navodilu izpeljati zahtevano dejavnost/narediti izdelek. Predstavljamo primer obdelave podatkov.

Učiteljev cilj je, da 80 % učencev samostojno izdelava zahtevani izdelek, preostalih 20 % pa s pomočjo učitelja, bodisi nosilca predmeta, izvajalca učne pomoči za učence s posebnimi potrebami ali romsko pomočnico. Učiteljeva naloga je, da pred izvedbo dejavnosti poišče možnosti medpredmetnega povezovanja in kriterije na temelju standardov znanja iz učnega načrta za vrednotenje učenčevega dela.

Delo je potekalo v obeh oddelkih petega razreda v oktobru.

Medpredmetno smo temo povezali z učnimi cilji iz predmetov naravoslovje in tehnika, slovenščina, matematika. Učencem smo pred začetkom dela podali jasne kriterije za izdelavo in rok oddaje naloge.

Datum:	1. vprašanje	2. vprašanje	3. vprašanje	4. vprašanje	5. vprašanje	Povedi	Slovnica	Pisava	Kolikokrat sem besedilo prebral in si o njem zastavil kakšno vprašanje?

Koraki / kriteriji:**1. korak: priprava za delo**

Učenci so se seznanili s pričakovanji učitelja oziroma danimi kriteriji. Izbrali so temo, ki sovпада z medpredmetnimi vsebinami. Anketni vprašalnik je bil namenjen sošolcem.

2. korak: priprava vprašanj

Učenec mora postaviti vsaj tri vprašanja, ki se nanašajo na izbrano temo. Ob vsakem vprašanju doda tudi tri možne odgovore.

3. korak: zbiranje podatkov

Učenec je anketiral vsakega sošolca in s črtnim prikazom beležil dane odgovore.

4. korak: urejanje podatkov

Iz črtnega prikaza je podatke prenesel v tabelo. Nato je uporabil podatke v tabeli in oblikoval prikaze. Vsako vprašanje je predstavil v enem od obravnavanih prikazov: stolpični, vrstični, tortni.

5. korak: predstavitev projektnega dela pred sošolci**6. korak: samorefleksija svojega dela**

Po danih kriterijih je učenec vrednotil svoje delo.

Pri izpolnjevanju tabele je uporabil simbole barv semaforja. Rdeča barva pomeni, da je imel pri danem koraku naloge težave. Samostojno ne bi opravil naloge, zato je v celoti danega koraka potreboval pomoč učitelja. Rumena barva pomeni, da ni bil prepričan o svojem delu, zato je prosil učitelja, da ga nekoliko usmeri in mu svetuje pri nadaljevanju dela. Zelena barva predstavlja popolnoma samostojno delo. Učenec je delo v celoti samostojno opravil v skladu s pričakovanji.

Po celotni izvedbi smo opravili samorefleksijo projektne naloge. Ugotovili smo, da je kar polovici učencem povzročalo največ težav zastavljanje vprašanj, ki so vezana na dano problematiko. Ravno tako so bile težave pri podajanju možnih odgovorov.

Ugotovitve učiteljev kažejo predvsem na to, da je zelo pomembno, kako učencem podajamo informacije in kako

jasna je predstava učencev, kaj učitelj od njih zahteva. Učiteljeva navodila morajo biti jasna, kriteriji določeni in učencem vnaprej znani. Treba je določiti tudi rok izvedbe. Za učence je izjemno pomembna delna povratna informacija o poteku dela, ki jo lahko učitelj zagotavlja s formativnim spremljanjem. Tako razvijajo občutek za odgovorno opravljanje zadane naloge, kar ugodno vpliva na oblikovanje pozitivne njihove samopodobe.

6. razred pri slovenščini: dolgoročno spremljanje učinkov bralnih strategij in metod s poudarkom na oblikovanju ključnih besed

Odločili smo se tudi, da učinke nekaterih od projektnih aktivnosti spremljamo tako, da dejavnosti v šolskem letu 2015/2016 vnesemo v pouk slovenščine v 6. razredu, nato pa nadaljujemo v šolskem letu 2016/2017 z istimi učenci, da bomo na dveh učnih temah (Opis države ter Grške in slovenske bajke) lahko preverili dolgoročne učinke vseh izvajanih dejavnosti.

V 6. razredu smo si tako zadali kot prioriteten cilj, da učencem s pomočjo *različnih bralnih učnih strategij in metod dela* pomagamo pri izboru ustreznih ključnih besed iz umetnostnih in neumetnostnih besedil.

Prvi korak je bil kontrolni preizkus, s pomočjo katerega je bilo preverjeno, v kolikšni meri je zastavljeni problem res prisoten. Po analizi kontrolnega preizkusa je res izstopal problem izbora ustreznih ključnih besed, s katerimi bi si učenci lahko pomagali pri nadaljnji obravnavi besedila.

V drugem koraku smo se z učenci pogovorili o težavah, ki so jih zaznali, in skupaj oblikovali načrt, kako bomo pristopili k odpravi teh težav sistematično:

Koraki za izboljšanje:

1. Učenec spozna, kaj so to ključne besede in kako jih poiskati/določiti.
2. Učitelj podrobno predstavi bralni učni strategiji izdelave miselnega vzorca in Paukovo strategijo.
3. Učenec ob branju različnih (umetnostnih in neumetnostnih) besedil ali po njem določa ključne besede.

Izbira teme	Postavljanje vprašanj	Podane možnosti	Anketiranje – črtni prikaz	Preglednica	Prikazi	Predstavitev

4. Ključne besede oblikuje v miselne vzorce ali naredi Paukovo strategijo.
5. Iz ključnih besed učenec obnovi besedilo.
6. Učenec najprej sam ovrednoti svoj izbor ključnih besed (semaforčki).
7. Izdelke predstavi sošolcem in učiteljici, da preverijo ustreznost izbora.
8. Učitelj in sošolci dajo povratno informacijo učencem.

S temi koraki smo izvajali del formativnega spremljanja učenčevega napredka. Vse te dejavnosti pa so bile predpriprava za učno enoto na temo opisa države v sedmem razredu, na podlagi katere smo ugotavljali, kakšen *napredek v izboru in oblikovanju ključnih besed* so prinesle izvajane aktivnosti.

7. razred pri geografiji: seminarska naloga s plakatom za preverjanje oblikovanja ključnih besed

Pri geografiji so učenci izdelali seminarske naloge na temo opisa določene države. Ko so seminarsko nalogo s povratno informacijo učitelja geografije dobili nazaj, smo izvedli učne ure izdelave plakata o tej državi.

Najprej smo se z učenci pogovorili o kriterijih za ocenjevanje in skupaj oblikovali tabelo, ki sta jo morala tako učenec kot učitelj izpolniti ob predstavitvi posameznega plakata.

Kriteriji za izdelavo plakata:

1. Vsebina (učenec navede vse sestavine, ki so potrebne za natančen opis države in ustrezne podatke)
2. Slikovno gradivo (ustreznost in povezava z besedilom)
3. Preglednost (zaporedje zapisanega po pomembnosti in jasnost)

Učence smo razdelili v štiri skupine, ki so izdelovale plakate o izbrani državi. Iz besedila seminarske naloge so izbrali ključne besede, jih oblikovali v ustrezni miselni vzorec (plakat) in temu dodali še slikovno gradivo po izboru. Nato so plakat predstavili razredu. Za najboljšega so učenci in učitelj izbrali plakat, ki je najbolj ustrezal kriterijem.

Po pregledu plakatov lahko ugotovimo, da so učenci v 90 % izbrali ustrezne ključne besede in jih primerno uredili na plakatu v obliki miselnega vzorca. To je odličen kazalnik napredka pri učencih glede na kontrolni test v šestem

razredu, kjer večina ni ustrezno izbrala ključnih besed in tudi ni znala oblikovati miselnega vzorca.

7. razred pri slovenščini: govorni nastop na temo bajk za preverjanje oblikovanja ključnih besed

Druga dejavnost, s katero smo želeli preveriti, kako po vseh izvedenih dejavnostih učenci oblikujejo ključne besede, je bil govorni nastop na temo grških in slovenskih bajk pri slovenščini.

Učencem smo dodelili dve umetnostni besedili (bajki). Na podlagi njih so morali po navodilih pripraviti govorni nastop in za podlago oblikovati PowerPoint predstavitev. Učenci so dobili konkretna navodila, kaj od njih pričakujemo. Poudarili smo, da je lahko na elektronski sliki največ 5 ključnih besed. V isti šolski uri smo z učenci izdelali tudi kriterije, po katerih smo kasneje ocenjevali govorni nastop. Po prejetih predstavitev sem tri učence še naknadno opozorila, naj pazijo na število ključnih besed na eni elektronskem prikazu. Dva sta napako tudi odpravila. Učenci so tako v kar 87 % ustrezno izbirali ključne besede, ki so jim pomagale pri govornih nastopih.

Zaradi konkretno podanih navodil in skrbne priprave kriterijev za ocenjevanje nastopov so učenci natančno vedeli, kaj se od njih pričakuje za uspešno opravljen govorni nastop. Vestno so tudi opazovali in sošolcem podajali povratne informacije o njihovem delu. Učitelji ugotavljamo, da je ta metoda pozitivno vplivala na učence, saj so aktivno sodelovali pri odločanju o oceni nastopa sošolca. Skrbno so preverjali ustreznost ključnih besed in sledenje postavljenim kriterijem.

DELOVANJE PROJEKTNEGA TIMA

Članice tima smo se v zvezi s projektom dobivale enkrat mesečno, da smo se pogovorile o težavah in hkrati predstavljale oblike dela, ki so se nam obnesle pri pouku. Ugotovile smo, da je poučevanje zelo dinamičen proces. Vanj smo vključeni različni učitelji in vsako leto generacija drugih učencev. Primere dobre prakse sicer lahko prenesemo na poučevanje naslednjih generacij, ni pa rečeno, da bo uspeh zagotovljen. Glede na pozitivne izkušnje, ki smo jih pridobile z izvajanjem dejavnosti v okviru projekta, bomo že v letošnjem šolskem letu primere dobre prakse predstavile na pedagoški konferenci, saj želimo projekt približati celotnemu kolektivu. Določene dejavnosti smo z medsebojnimi hospitacijami že predstavile ožjemu učiteljskemu zboru.

Zelo se nam zdi pomembno lastno zavedanje učitelja o potrebi po nenehni nadgradnji svojega dela in samorefleksiji le-tega. Za vsakega učitelja je pomembno, da razmišlja

o svojem delu, išče poti in metode dela ter jih preizkuša v praksi. Učitelj se mora zavedati, da je poučevanje velika odgovornost. Vedno znova se velja izobraževati, predvsem pa pri neposrednem delu z učenci iskati nove izzive in uspešne metode poučevanja.

Sodelovanje v projektu nas je spodbudilo k razmišljanju in iskanju rešitev pri ključnih težavah sodobnega poučevanja, kakršne zaznavamo. Raziskovalno vprašanje, na podlagi katerega smo raziskovale lastno prakso, je ustrezno in vedno aktualno, cilje in aktivnosti pa bomo morali vsako leto znova prilagajati potrebam učencev. Z majhnimi koraki nadaljujemo pot proti zastavljenemu cilju.

VIRI IN LITERATURA

Grilc, N. (2014). Govorno-jezikovne motnje. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Pečjak, S. in Gradišar, A. (2015). Bralne učne strategije. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Rupnik Vec, T. (2005). Spodbujanje aktivne vloge učenca v razredu. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Več avtorjev (2016). Formativno spremljanje. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Podrobnejši opis procesov, ki potekajo v učeči se skupnosti, in orodij (delavnic, protokolov in načinov dela), ki jih lahko za ta namen uporabljamo, pa je v priročniku Učitelji, raziskovalci lastne prakse, ki ga lahko prebirate na spletnem naslovu <https://www.zrss.si/strokovne-resitve/digitalna-bralnica/podrobno?publikacija=208>